

Lesing for alle

Hva må til for å styrke leseferdigheter, leselyst og leseglede-med særlig vekt på minoritetsspråklige elever

Innspill fra NAFO

NAFOs mandat

NAFO skal bidra til at flerspråklige og flerkulturelle perspektiver blir ivaretatt i alle ledd i utdanningssystemet fra barnehage til høyskole- og universitetsnivå. Vi driver et landsdekkende arbeid for å fremme tilpasset og god opplæring av minoritetsspråklige barn, unge og voksne i inkluderende flerkulturelle læringsfellesskap.

Minoritetsspråklige elever

- Definisjon: barn, unge og voksne som har et annet morsmål enn norsk og samisk. Omfatter både elever i grunnskole og videregående opplæring og voksne deltakere innenfor grunnskoleopplæringens område.
- En heterogen gruppe
- Mange har ikke behov for særskilte tiltak
- Minoritetsspråklig elev kan være 14 åringen som kom fra Ukraina i går til en som er født og oppvokst i Norge.

Tematikk

- Hva må kommisjonen ta hensyn til for å styrke leseferdighet, leselyst og leseglede? (generelt)
- Hvilke råd gjelder spesielt for minoritetsspråklige elever og lesing? (særskilte råd)
- Hvem er de svakeste minoritetsspråklige leserne, og hvilke særskilte utfordringer har de? Hvilke tiltak bør settes inn?
- Hvordan kartlegge utfordringene best?

Hva må kommisjonen ta hensyn til for å styrke leseferdighet, leselyst og leseglede?

Generelle råd for alle

Generelle råd til lesekommisjonen

1. Behov for balansert leseopplæring med fokus på det som driver lesingen

- Tiltak som styrker motivasjon, leselyst og leseglede

2. Gi lærere handlingsrom – bort fra “one size fits all”

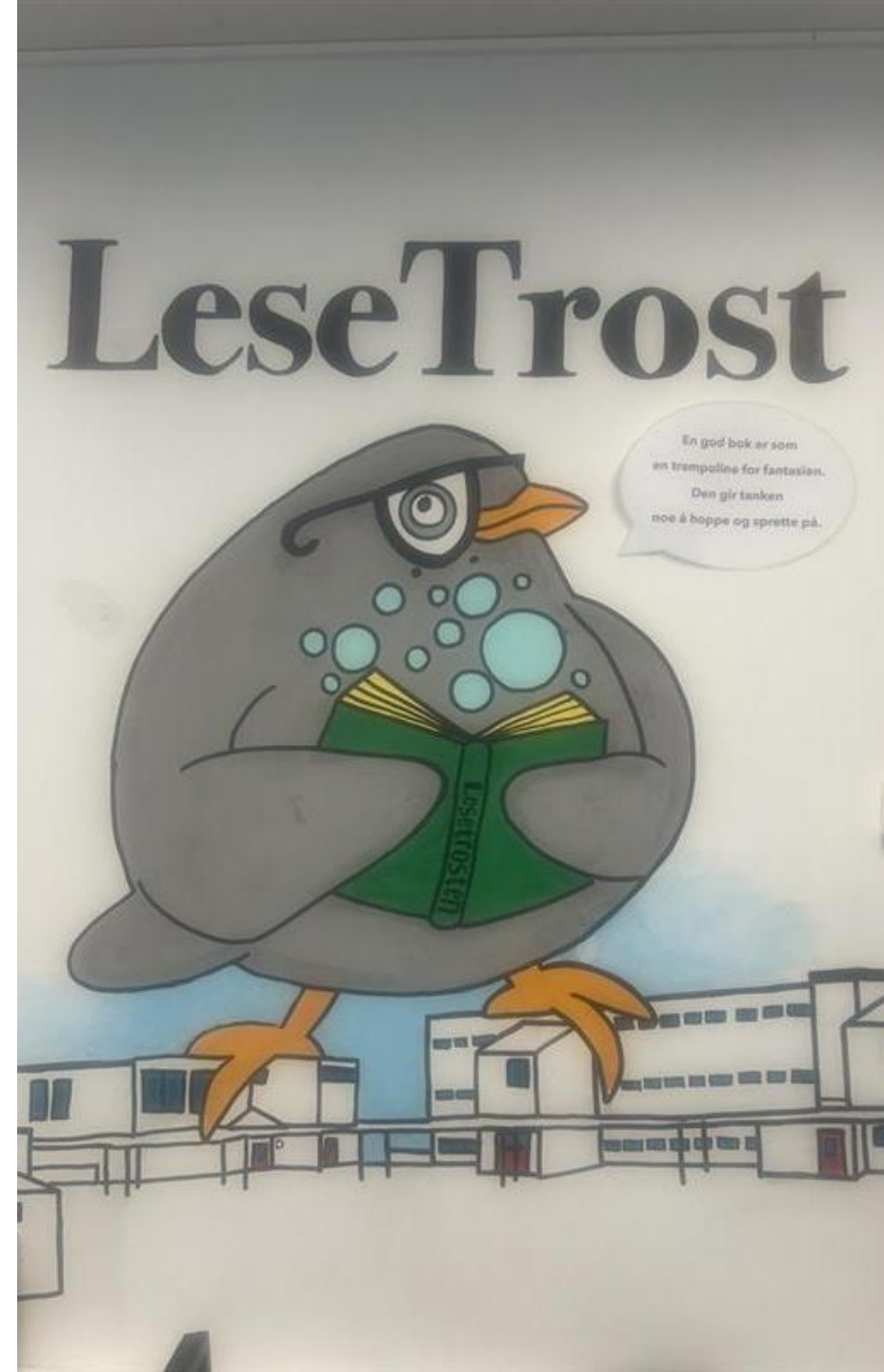
- Tiltak som vektlegger profesjonsfaglig skjønn:
 - planlegging
 - gjennomføring av leseundervisning
- Støtte fleksible undervisningsmodeller framfor ferdige programmer
- Tilpass leseundervisningen til elevens forutsetninger

3. Bygg leselyst systematisk – ikke som tillegg

- Tid til lystlesing
- Økt satsing på skolebibliotek og biblioteklærere

Eksempler fra praksis

4. Skap inkluderende lesefellesskap

Anbefaling:

- Lesing må organiseres slik at alle elever får delta aktivt og at alle elever forstår.
- God tilgang til mangfoldig litteratur som engasjerer og speiler elevgruppa
- Leseopplevelser på timeplanen! Må være en integrert del av skolens arbeid

Tiltak:

- Økt bruk av:
 - samtaler om tekst
 - lesesirkler
 - høytlesing med dialog
 - Muntlig aktivitet og lesestopp
- Bevisst bruk av stillas for økt mestring
- Foreldresamarbeid (eks. fra Linderud)

Fote: Marte Syverinsen (Bildet er fra lesestund på Tøyen bibliotek)

Eksempler fra praksis

5. Leseveiledning for å støtte motivasjon og leseforståelse

Anbefaling:

Vurdering må fremme læring og motivasjon

Leseforskningen knyttet til veiledet lesing anbefaler en utforskende tilnærming:

- åpne spørsmål
- dialogbasert
- støtte til å resonnerer selv

Tiltak:

- Videreutvikle gode verktøy som allerede finnes.
- Er det behov for å legge til et andrespråksperspektiv?

Hvilke råd gjelder spesielt for
minoritetsspråklige elever og lesing?
(særskilte råd)

ROPE MODEL

THE MANY STRANDS THAT ARE WOVEN TOGETHER IN SKILLED READING

LANGUAGE COMPREHENSION

BACKGROUND KNOWLEDGE

(facts, concepts, etc.)

VOCABULARY

(breadth, precision, links, etc.)

LANGUAGE STRUCTURES

(syntax, semantics, etc.)

VERBAL REASONING

(inference, metaphor, etc.)

LITERACY KNOWLEDGE

(print concepts, genres, etc.)

WORD RECOGNITION

PHONOLOGICAL AWARENESS

(syllables, phonemes, etc.)

DECODING (alphabetic principle, spelling-sound correspondences)

SIGHT RECOGNITION

(of familiar words).

increasingly strategic

increasingly automatic

SKILLED READING:

Fluent execution and coordination of word recognition and text comprehension

Som gruppe vil flerspråklige elever og elever fra levekårsutsatte områder/familier med lav SØS trenge mest støtte innenfor Language Comprehension

Men: viktig å også følge med på at elevene oppnår gode ordavkodningsferdigheter og strategier de første årene på skolen, og også i overgangen til lesing av mer krevende tekster

Råd 1: Innfør et tydelig andrespråksperspektiv i all leseopplæring

Anbefaling:

- Leseopplæring må eksplisitt ta høyde for at mange elever lærer å lese på et andrespråk – slik er det ikke i klasserommene nå
- Utarbeid nasjonale føringer for hvordan dette skal gjøres i praksis

- **Tiltak:**
- **Styrke læreres kompetanse**
 - andrespråkspedagogikk
 - språkutviklende undervisning

- **Utvikle veiledere for leseopplæring i andrespråkslesing**
 - Eksempler fra praksis: Trosterud og språkutviklende undervisning. «metoden treffer alle våre elever»

Bakgrunnskunnskap

En forskjell på førstespråkslesere og andrespråkslesere er at andrespråksleserne i mindre grad støtter seg til tekstsammenhenger og bakgrunnskunnskaper når de leser. Andrespråkslesere trekker i mindre grad slutninger og ser i mindre grad ut til å stole på sine bakgrunnskunnskaper.

(Bjerkan m.fl., 2013, s.159).

Vokabular

«De fleste undersøkelser som sammenligner en- og tospråklige elever, konkluderer med at de flerspråklige elevene har langt svakere ordforråd på opplæringspråket enn de enspråklige, og at det er denne differensen som forklarer forskjellene i leseforståelse i favør av de enspråklige elevene.

(Bjerkan m.fl., 2013, s.158)

Råd 2. Gjør språk- og begrepsarbeid til en kjerne i leseopplæringen

Styrking av elevenes muntlige språkkompetanse må være en integrert del av leseopplæringen, dette gagnar alle elever med særlig viktig for minoritetsspråklige elever

Anbefaling:

Tiltak:

- Mer systematisk arbeid med muntlig språk i alle fag
 - Vokabular og begrepsforståelse
 - muntlig aktivitet
- Integrere lesing og språk i alle fag
Eks: [Plan for språk og lesing i alle fag | Drammen kommune](#)

Plan for språk og lesing i alle fag

« Norske barn og unge har lavere leselyst og dårligere leseferdigheter enn før. Det er en utvikling vi skal snu. Vi skal øke leseferdighetene til barn og unge, skape leselyst og leseglede. Vi vet at jo mer vi leser, desto bedre lesere blir vi. Vi skal bygge en sterkere kultur for lesing. »

Sammen om lesing: Leselyststrategien 2024-2030

I Drammensskolen skal alle elever, uavhengig av bakgrunn, få mulighet til å bli gode lesere. De må kunne lese funksjonelt og forstå det de leser for å kunne gjennomføre videregående opplæring og delta i samfunnet. Uansett hva elevene skal jobbe med i fremtiden, trenger de kompetanse i språk og lesing. Det krever en

Innhold

▼ [Plan for språk og lesing i alle fag](#)

[Lesekultur](#)

[Språkutvikling](#)

[Leseutvikling](#)

[Lese- og læringsstrategier](#)

[Kritisk lesing](#)

[Forventninger til bruk av planen](#)

[Forslag til videre lesing](#)

Arbeid med språkutvikling innebærer:

- ▷ å være gode språklige rollemodeller gjennom å undre seg over språk sammen med elevene, og bruke fagbegreper presist
- ▷ å legge til rette for språkfremmende lek og aktiviteter
- ▷ å sørge for at alle elevene er muntlig aktive hver dag gjennom ulike former for samarbeidslæring
- ▷ å sørge for bilder, symboler, konkrete, ordforklaringer o.l. for å støtte forståelsen og inkludere alle
- ▷ å arbeide systematisk med å utvide ord- og begrepsforråd og øve på å anvende dem i kommunikasjon
- ▷ å bygge bro fra hverdagsspråket over i fagspråket
- ▷ å utvikle begrepsforståelse som fremmer faginnlæringen i alle fag
- ▷ å gi elevene språklig støtte i hverdagssituasjoner
- ▷ å lese høyt på alle trinn i ulike fag og sammenhenger fordi det er språkfremmende og inkluderer alle

Førstespråket kan være en ressurs - kan drive lesingen framover

Forskning innen andrespråkslesing viser at utvikling av førstespråket spiller en viktig rolle for elevers leseforståelse og faglige utvikling (Cummins 2017):

- elever forstår tekst bedre når de kan bruke begge språk
- aktivere forkunnskaper
- koble begreper på tvers av språk

Studier fra norsk kontekst (Olaussen & Kjelaas, 2021, Dewilde, 2022) støtter dette ved å vise at språkstøttende leseaktiviteter som inkluderer elevenes førstespråk, fremmer både språkutvikling og leseforståelse.

Råd 3. Inkluder flerspråklighetsdidaktikk i leseopplæringen

Anbefaling:

- Flerspråklighet må inngå som en naturlig del av leseopplæringen

Tiltak:

- Legge til rette for:
 - bruk av morsmål i læringsprosesser
 - sammenligning mellom språk
- Utvikle læremidler som speiler språklig og kulturelt mangfold
- Ha flerspråklig og mangfoldig litteratur tilgjengelig for alle

Eks: Fra leseulyst til leselyst

Råd 4: Sikre tidlig, målrettet og differensiert innsats over tid

Anbefaling:

- Tiltakene må settes inn tidlig, i hele skoleløpet og må tilpasses ulike elevgrupper – særlig nyankomne og flerspråklige elever

Tiltak:

- Utvikle kartleggingsrutiner som fanger opp:
 - språkkompetanse
 - skriftspråkerfaring (på alle språk)
 - lesestrategier

Observasjonsverktøy som skiller tydelig mellom:

- lesevansker
- språkutfordringer
- Tilpassede tiltak ut fra behov:
 - avkoding
 - språk
 - forståelse

Tilby særskilt språkopplæring (både forsterket opplæring i norsk, tospråklig opplæring i fag og morsmålsopplæring) til de elevene som har behov for det ([Særskilt språkopplæring | udir.no](https://www.udir.no/sarskilt-sprakopplaring)).

Råd 5: Styrk lærerkompetansen i norsk som andrespråk og lesing

Anbefaling:

- Kompetanse i norsk som andrespråk må være en integrert del av:
 - lærerutdanningene
 - etter- og videreutdanning

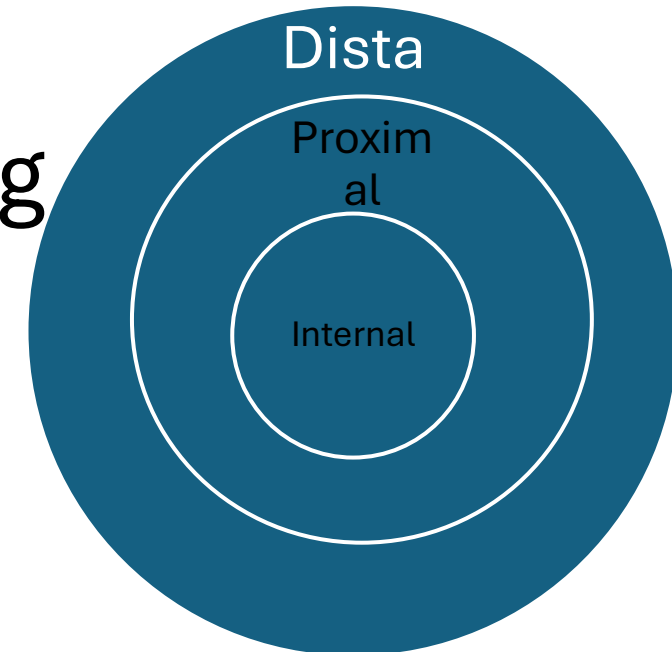
Tiltak:

- Obligatoriske moduler om:
 - ordforrådsutvikling
 - leseforståelse i andrespråk
 - flerspråklig pedagogikk
- Kompetanseløft for lærere i alle fag (ikke bare norsk)
- Særskilte tiltak er nødvendig for andrespråkselever, men fungerer godt for alle elever!

Eks: NAFO får mange henvendelser om kurs/kompetanseheving i språkutviklende undervisning i alle fag.

Hvem er de svakeste
minoritetsspråklige leserne, og hvilke
særskilte utfordringer har de?

Individuelle forskjeller i flerspråklig utvikling (Paradis, 2022)

Interne faktorer

- Alder ved andrespråkstilegnelse
- Kognitive evner
- Sosioemosjonell velvære

Proximale faktorer

- Løpende eksponering for første- og andrespråket over tid
- Bruk av første og andrespråket hjemme
- Kvaliteter ved miljøene hvor første- og andrespråket brukes

Omringende faktorer

- Literacy og opplæring i førstespråket
- Foreldres ferdigheter i første- og andrespråket
- Familiens SØS
- Familiens holdninger og identitet

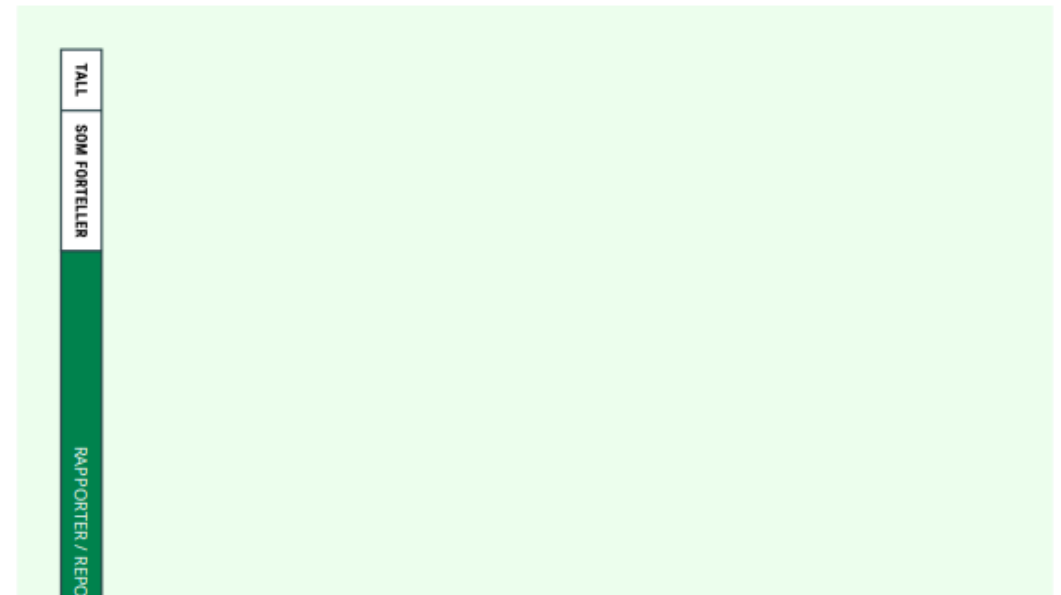
Faglige og språklige forutsetninger

- Elever uten grunnskolepoeng fra 10. trinn har økt fra 3,7 % til 7,8% fra i 2015-2025
- SSB knytter økningen til:
 - Økt innvandring
 - Økt fravær
 - ITO
 - Lav SØS

Elever uten grunnskolepoeng

Hvem er de og hvordan går det med dem videre?

Ingeborg Kool, Kjartan Steffensen, Johannes Bennetzen

Tabell 2.1 Antall og andel elever uten grunnskolepoeng, etter innvandringskategori og alder ved innvandring til Norge, sammenlagt for 2015-2025.

	Alle elever	Har ikke grunnskolepoeng	
		Antall	Prosent
Alle elever	695 590	38 380	5,5
Innvandrere	68 299	11 064	16,2
Norskfødte med innvandrerforeldre	48 194	2 224	4,6
Den øvrige befolkningen	577 173	23 591	4,1
Uoppgitt	1 924	1 501	78,0
Innvandrere			
Før skolealder (6 år)	19 480	1 033	5,3
I barneskolealder (6-12 år)	31 157	1 956	6,3
I ungdomsskolealder (13+ år)	17 662	8 075	45,7

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Elevene bak disse tallene kan være

- Nyankomne med kort/avbrutt skolegang (særlig ungdomstrinn/vgo) (SSB). Elever med begrenset alfabetisering på førstespråk.
- Elever med underliggende språk-/lesevansker (ofte underidentifisert).

I tillegg er disse faktorene sentrale:

- Sosiøkonomisk bakgrunn og levekårsutsatte områder.
- Elever som flytter ofte og har fragmentert skolegang
- Elever med traumer og som har store psykiske belastninger.
- Elever som ikke har kjennskap til grunnleggende begreper

Råd: Vi trenger mer forskning på kjennetegn ved de svakeste minoritetsspråklige leserne!

Ulike type tiltak som bør settes
inn for å hjelpe elevene

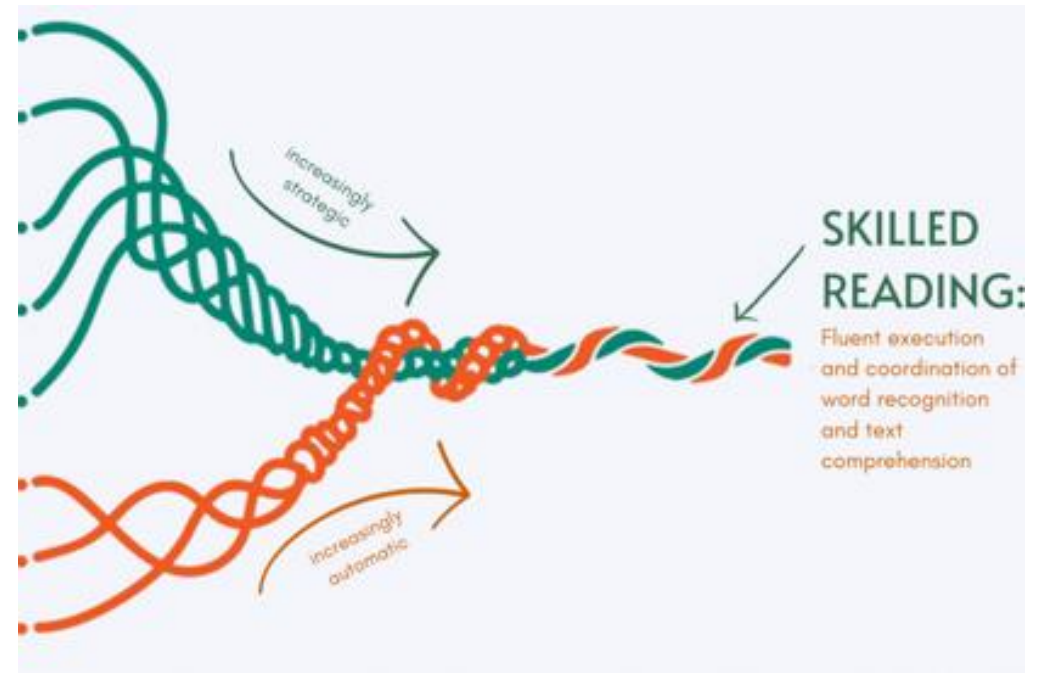
Tiltak

- Forsterke tiltakene som er spesielt viktig for andrespråkselever
- Aldersdifferensiert begynneropplæring i lesing
- Stå lenger i en tekst-lesekondisjon
- Jobbe helhetlig og systematisk i alle fag (språkutviklende undervisning).
- Kartlegging bør brukes til å sette inn individuelle tiltak

Hvordan kan lærere best avdekke
/ kartlegge hvilke utfordringer
elevene har?

Kartlegging av hvilke utfordringer elevene har:

- Behov for grundig kartlegging av hvor eleven faktisk står
- Dynamisk kartlegging
- [Udires kartleggingsverktøy](#) i grunnleggende norsk
- Kartlegging for tilrettelegging «Skreddersøm»
- Kartlegging av lesing på morsmål?
 - Bakgrunnsinformasjon
 - Observasjon
 - Kartlegging av ferdigheter dersom eleven har fått lese- og skriveopplæring på morsmål

Relevante ressurser fra NAFO

- [Inkluderende og mangfoldige leseopplevelser – NAFO](#)
- [Flerspråklige fortellinger – morsmål.no](#)
- [Kartlegging av minoritetsspråklige elever – NAFO](#)
- [FLORO – et flerspråklig utredningsverktøy – NAFO](#)
- [Flerspråklige ressurser – NAFO](#)
- [Temakort – NAFO](#)
- [Arbeid med ord og begreper – NAFO](#)
- [Språklæring i alle fag – NAFO](#)
- [Prinsipper for god andrespråksopplæring – NAFO](#)

Litteratur

- Aukrust, V. G., Rydland, V., & Grøver, V. (m.fl.) (2021) *Leseforståelse i skolen. Utfordringer og muligheter*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Bjerkan, Monsrud, Thurmann-Moe (2013): Ordforråd hos flerspråklige barn - pedagogiske og spesialpedagogiske utfordringer.
- Cummins, J. (2021). *Rethinking i education of Multilingual Learners: A Critical Analysis of theoretical Concepts*. Channel view Publications
- Dewilde, Joke (2022). *Negotiating Minority Language Resources, Practices and Experiences in Norwegian Writing Instruction for Migrant Students*. I Shaswar, Annika Norlund & Rosén, Jenny (Red.), *Literacies in the Age of Mobility*.
- Frønes, et.al (2025); *Lesekultur - Hvordan styrke lesing i skolen?*
- Kulbrandstad, Lise (1998): Lesing I utvikling.
- Olaussen & Kjelaas, 2021: De det er jobb med og som ikke har kommet noen vei”: Norsklæreres forestillinger om flerspråklighet i skolen
- Paradis, 2022: Sources of individual differences in the dual language development of heritage bilinguals
- [Plan for språk og lesing i alle fag | Drammen kommune](#)
- Scarborough, 2002: Connecting early language and literacy to later reading (dis)abilities: Evidence, theory, and practice
- Strand, O., Wagner, Å. K. H. & Foldnes, N. (2017). Flerspråklige elevers leseresultater. I E. Gabrielsen (Red.), *Klar fremgang! Leseferdighet på 4. og 5. trinn i et femtenårsperspektiv* (s. 75-93). Universitetsforlaget.
- SSB: [Elever uten grunnskolepoeng – SSB](#)